

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR PEDAGOGIK OCH DIDAKTIK

Från dagis till förskola, vad gör skillnad?

-en studie om lärares utsagor om förskolans verksamhet över tid

Siv Åkesson

C-uppsats i pedagogik: 15hp
Program och/eller kurs: PES-programmet, kurs PE4100
Termin/år: Våren 2009
Handledare: Monica Sträng Haraldsson
Examinator: Pia Nykänen

Abstract

Titel: Från dagis till förskola, vad gör skillnad?
- en studie om lärares utsagor om förskolans verksamhet över tid

Program och/eller kurs: C-uppsats i pedagogik, PES-programmet, kurs PE4100

Termin/år: Våren 2009

Handledare: Monica Sträng Haraldsson

Examinator: Pia Nykänen

Nyckelord: Förskolan idag, barnets eget perspektiv, socialt samspel och delaktighet, lärande och omsorg, läroplan

---

Sammanfattning

Studien belyser förskolans utveckling över tid i ett sociokulturellt perspektiv, med fokus från 1970- talet fram tills idag (2009).

Syftet med studien är att analysera och diskutera vilka betydelsefulla aspekter av förskolans verksamhet som lärarna uttrycker i sina utsagor samt identifiera om och hur lärare anger några skillnader i verksamheten, i daghemmet förr och i förskolan nu.

Studien är gjord efter kvalitativ metod med samtalet som grund.

I lärarnas utsagor beskrivs skillnader som också framträder i de teoretiska perspektiven, pedagogiska idéer och i en historisk tillbakablick.

Den bild som framträder tydligast är att förskolan idag har en annan syn på barnet. I dag är fokus på ett lärande barn som är aktivt och kunskapande i sin egen omvärld.

Med läroplanen fick förskolan ett formellt erkännande som det första steget i det svenska skolsystemet med uppdraget att lägga grunden i ett livslångt lärande för de yngsta barnen.

Förskolan kan ses som ett socialt avgränsat sammanhang där barnen lär sig tillsammans med andra barn och vuxna i ett socialt samspel, i den lilla gruppen.

De förändringar och den utveckling som skett under perioden, kan beskrivas, från daghemmet i går som präglades av ett synsätt där tillsyn och omsorg dominerade. Till en förskola idag där lärande och omsorg ses som varandras förutsättningar.

Avslutningsvis görs en reflektion över hur vi kan avgränsa och förstå vad förskolan är idag och vilka utmaningar som verksamheten står inför. En av förskolans utmaningar kan vara att konstruera och utveckla ett eget yrkesspråk.

Förord

Jag vill tacka min handledare Monica Haraldsson Sträng för all hjälp, intressanta samtal och diskussioner i mitt arbete med uppsatsen.

Jag vill också tacka alla medarbetare, forskollärare och barnskötare som delat med sig av sina erfarenheter och kunskaper i samtal och intervjuer, -jag har lärt mig mycket av er.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Bakgrund	3
2.1 Teoretisk bakgrund.	3
2.2 Historisk tillbakablick	5
2.2.1 Sekelskifte och tidigt 1900- tal	5
2.2.2 1930- tal	5
2.2.3 1970-tal	5
2.3 Lagstiftning, mål- och styrdokument	6
2.3.1. Utvärdering av förskolans verksamhet	7
2.4 Pedagogiska idéer och influenser	7
3. Studiens syfte	11
4. Metod	12
4.1 Urval och genomförande	12
4.1.1 Datainsamling	12
4.1.2 Analys	12
4.1.3 Tillförlitlighet.....	13
5. Resultat	14
5.1 Synen på barnet	14
”Det är inte jag som ska vara i centrum utan det barnet säger till mig, vad är det dom säger, vad är det dom berättar”	14
5.2 Synen på lärarens roll	15
5.3 Synen i arbetslaget.....	16
5.4 Synen på organisationen.....	17
5.5 Synen på förskolans roll i samhället.....	18
6. Diskussion	19
6.1 Betydelsefulla skeenden och förändringar i teori och i praktik.....	19
6.2 Hur kan vi avgränsa och förstå vad förskola är idag?	21
6.3 Förskolan idag	22
Referenser	23

1. Inledning

Jag trodde aldrig riktigt på alla de idéer och teorier som jag läste och fick lära mig i min utbildning. I min grundutbildning till förskollärare och i mina första yrkesverksamma år dominerade ett utvecklingsteoretiskt perspektiv i förskoleverksamheten. Barnet beskrevs utifrån ett objektiva ålders- och stadietänkande, detta perspektiv genomsyrade verksamheten. Barnen skulle vara aktiva, tränas i olika aktiviteter och i olika leksituationer och utvecklas som de ”normala” barnen i sin åldersgrupp. Vi som arbetade i förskolan observerade barnen och skrev barnobservationer exempelvis observerade vi barnens motorik. En observation av barnets motoriska förmåga kunde se ut så här: Under 3 minuter observerades och antecknades, varje rörelse som barnet gjorde. Det som skrivits ner analyserades och en bedömning av barnets motoriska förmåga gjordes och jämfördes med teorierna om barns olika motoriska utvecklingsnivåer och ålder. Ofta användes olika skattningsscheman som kryssades i när barnen utvecklat en färdighet, t.ex. hoppa på ett ben. Alla barn i barngruppen förväntades att göra lika utifrån ålder och norm.

När jag i min påbyggnadsutbildning mötte det sociokulturella perspektivet blev det en ”aha” upplevelse, en ny kunskap som hjälpte mig att på ett annat sätt än tidigare förstå de sammanhang jag verkat och verkar i. Det blev ett stöd för att se ”lärandet”, ett erfarenhetslärande knutet till olika sammanhang, såväl mitt eget lärande som barnens och i min roll som ledare för pedagogernas lärande.

Det sociokulturella perspektivet hjälpte mig också att utveckla generaliserbara kunskaper om förskolan som pedagogisk verksamhet. Det är detta teoretiska perspektiv som jag har valt i min studie.

Vi är människor först och främst, bygger relationer med varandra och delar ett socialt och kulturellt sammanhang. I ett sociokulturellt perspektiv är detta grundläggande för all mänsklig aktivitet och lärande. Barnet lär och erfår i sociala sammanhang varav förskolan är en del.

Praktik och teori är två delar vilka ömsesidigt påverkar varandra. En viktig insikt för mig är att reflektera över egna erfarenheter, såväl praktiska som teoretiska, ta ställning och tänka själv.

Att tänka själv är som jag ser det att förhålla sig kritiskt och konstruktivt till den egna praktiken, till sig själv som person i sin professionella roll och till teorierna.

Att förhålla sig kritiskt och konstruktivt i sin praktik blir förhållningssätt, ett sätt att tänka och agera i förskolans sammanhang. Att vara nyfiken, ställa frågor, problematisera och försöka förstå en komplexitet istället för att verka i ett förutbestämt rätt- och fel tänkande om hur barn är, utvecklas och förväntas vara.

Förskolan jämförs ofta med andra skolformer. Vad är det unika med förskolans verksamhet i jämförelse med grundskolans verksamhet?

Förskolans läroplan anger inte exakta kunskapskrav för vad barnen ska lära sig och kunna, utan anger mål för verksamheten att sträva emot. Det är förskolans processer som ska utvärderas och inte det enskilda barnet.

Vi kan läsa artiklar i dagspressen om att barn testas och bedöms i förskolan och att skolliknande krav letar sig in i förskolan.

Har ett skolliknande synsätt fått genomslag i förskolans verksamhet?

Visioner, idéer och teorier; till trots handlar det om hur förskolans verksamhet kommer att utvecklas. Frågan är om vi i en framtid ges möjligheter att fördjupa och utveckla det unika i förskolan och låta de små barnen få tillgång till en verksamhet som styrs av lekfullhet och lustfyllt lärande. Barnen är kopplingen till vår framtid och det är viktigt, tycker jag att känna till förskolans historia och kulturella sammanhang. Det är viktigt att vi som är verksamma i förskolan och alla som har ett intresse för de yngsta barnen, följer förskolans utveckling. Att vi tar ställning till vad som sker i vår omvärld och reflekterar över det lilla barnets lärande och förskolans innehåll idag för att avgränsa vad vi vill av morgondagens förskola.

I dag har jag med min praktiska och teoretiska erfarenhet insett att det var befogat att vara kritisk till de idéer och teorier som jag mötte i min grundutbildning. Barnen är så mycket mer än teorierna och vem kan egentligen, säga något om en annan människas unika förmågor och lärande.

Det är med dessa ögon och ett genuint intresse för barns lärande i sin omvärld som jag vill lyfta fram, problematisera och reflektera över förskolans verksamhet och förändringar.

Intresset för studien väcktes efter det att jag haft ett antal medarbetarsamtal och lärarna började berätta och beskriva förändringar som de tyckte skett i förskolans verksamhet och i deras eget arbete.

Min studie riktas mot förändringen, från daghemmet (dagens), till förskolan idag. Utmaningen ligger i att försöka fånga och formulera förskolans identitet och utveckling i ett tidsperspektiv. Med stöd i att jämföra förskolan ur ett tidsperspektiv kan skillnader, förändringar och utveckling göras synligt och jag hoppas att kunna fånga något av det i min studie och visa på förändring och utveckling av förskolans verksamhet.

Fokus i mitt arbete riktas mot att spegla skeenden och förändringar i förskolan från 1970- talet fram till idag, Studien belyser ett inifrån perspektiv och kommer att avgränsas i följande aspekter: Barnet, läraren, arbetslaget, organisation och samhälle. Det blir också ett sätt att knyta ihop och reflektera över mina egna erfarenheter och lärande under 30 år i förskolan och inspirera till tankar och idéer om förskolans utveckling i framtiden.

2. Bakgrund

I studiens bakgrund presenteras först en teoretisk bakgrund, därefter en kort historisk bakgrund av förskolans verksamhet och slutligen viktiga delar av förskolans styrdokument med några korta förklaringar.

2.1 Teoretisk bakgrund.

Forskning som har sin förankring i ett sociokulturellt perspektiv har stort inflytande i förskolan, i dag. Läroplanen för förskolan har hämtat en stor del av sin teoretiska bakgrund i detta perspektiv.

Förskolans uppdrag är att lägga grunden i det livslånga lärandet. Det är ett lärande som sker och är kopplat till barnets kulturella och olika sociala sammanhang.

Barnen kommer ifrån olika livsmiljöer och det är med sina egna erfarenheter de lär, förstår och skapar meningsfulla sammanhang och förskolan är en av många arenor för barnets lärande.

I sin bok, *Lärande i praktiken, ett sociokulturellt perspektiv*(2000), skriver Roger Säljö, att lärandet är en aspekt av mänsklig verksamhet. Människor lär i sin vardag, i olika sammanhang och i olika miljöer och lärandet? kan inte enbart kopplas till skola och formell undervisning.

Kunskaper återskapas och förnyas ständigt i samhället och sådana förlopp har varit viktiga delar av samhällets utveckling långt innan vi fick formaliserad utbildning och pedagogisk undervisning. I en mer grundläggande mening handlar lärande om vad individer och kollektiv tar med sig från sociala situationer och brukar i framtiden (Säljö, sid 31.)

Att lära sig ett språk och att kommunicera, är i ett sociokulturellt perspektiv att lära sig tänka inom ramen för en kultur och ett socialt sammanhang. Roger Säljö betonar språket och menar att barnet och eleven själv måste få tala och agera för att ett lärande ska ske. Vidare att det i en pedagogisk verksamhet gäller att strukturera och planera tillfällena till kommunikation, exempelvis aktiviteter och samtal i smågrupper.

Gränserna mellan skola och vardagsliv, lek och arbete behöver suddas ut och han gör jämförelsen mellan lärling och mästare och lyfter fram en social aspekt av lärandet, vi lär av varandra och varandras olika erfarenheter i ett socialt och kulturellt sammanhang. I ett sådant sammanhang lär lärlingen av mästaren som bär en större erfarenhet och kunskap.

I ett sociokulturellt perspektiv på utveckling och lärande, finns ingen skillnad i hur människor skapar förståelse och skapar förståelse i sin omvärld. Det är ingen skillnad i hur barnet lär sig kamratskap och socialt samspel eller ett lärande om att värna naturen och miljön. Det är i den sociala gemenskapen barnet utvecklar ett språk som är nyckeln till att lära i sin omvärld.

Genom samarbete och samspel med vuxna och andra barn, styrs barnet mot högre nivåer i sin utveckling.(H. Sträng & Persson, sid 42)

Vi lär genom att delta i sociala samspel, i interaktion med andra blir vi delaktiga i hur människor uppfattar, kommunicerar och agerar i olika situationer. I ett sociokulturellt perspektiv möter vi alltid en subjektiv erfarenhet av andras tolkningar i omvärlden.

I ett sociokulturellt perspektiv är inte vetenskapliga teorier och begrepp sanningar om världen utanför människan utan utvecklas i ett interagerande med människor och i olika sociala praktiker.

I ett livslångt lärandeperspektiv är det lilla barnets erfarenheter och förståelse grundläggande, vi bär med oss våra erfarenheter under livets gång och utmanas i de sociala möten som sker på vägen, det är så vi lär oss och utvecklas.

En tillbaka blick, 1970- tal, vilka teorier har dominerat i förskolan?

Med barnstugeutredningen kom en ny psykologi:

Jean Piagets utvecklingspsykologi och Homburger Erikssons idéer och teorier om grundläggande behov och behovstrappor. Samtidigt verkade Lev Vygotskij, han menade att barnets utveckling hänger samman med vilken social och kulturell miljö barnet växer upp i.

Silwa Claesson, har i sin bok *Spår av teorier i praktiken (2002)* gjort en översikt av de teoretiska perspektiv som påverkat förskolans utveckling fram till idag. Hon skriver bland annat om Jean Piaget (1868-1980) och Lev Vygotskij (1896-1934), vilket refereras här: I sin forskning följde Piaget, till stor del sina egna barns utveckling. Han observerade och följde det lilla barnets aktiviteter och menade att barnet konstruerar själv sin bild av verkligheten genom att vara aktiva och prova sig fram. I sina undersökningar om barnets språkutveckling menade han att också att språket konstrueras och utvecklas på samma sätt.

Piagets forskning kom att ligga till grund för att dela in barns utveckling i olika stadier. Hans stadie- och mognadsteorier har till stor del präglat förskolans synsätt, verksamhet och styrdokument. Piagets forskning har sin grund i konstruktivismen.

Lev Vygotskij, utgick ifrån kulturhistorisk teoribildning och hävdade, att människan är en del av det sammanhang och den kontext hon växer upp i. Han betonade språkets betydelse för lärandet och menade att det inte går att särskilja barnets lärande och utveckling.

Vygotskijs teorier har också haft en stor påverkan på förskolan och förknippas med förskolan idag.

Dessa två teoretiska riktningar, har dominerat förskolans utveckling och styrdokument. De har utmanat och fokuserat olika aspekter och perspektiv men de har också bekräftat varandra.

Det är viktigt att påpeka att Piaget och Vygotskij som levde ungefär samtidigt, var eniga på flera punkter. Det faktum att Vygotskij levde i Sovjetsamhället och Piaget i Västeuropa har säkerligen haft betydelse för vissa skillnader i deras sätt att utveckla sina teorier. De hade olika fokus på hur människan lär sig något. Piaget fokuserade den enskilda lärande människan och Vygotskij den sociala miljön (Claesson, sid.29)

2.2 Historisk tillbakablick

Här är en kort historisk tillbakablick som beskriver utvecklingen av förskolans pedagogiska idéer samt lagstiftning, mål och styrdokument med fokus från 1970-talet fram tills idag.

2.2.1 Sekelskifte och tidigt 1900- tal

Förskolans historia är relativt ung, barnkrubbor och barnträdgårdar tillhörde det tidigare sekelskiftet.

I förarbetet till förskolans läroplan, *Att erövra omvärlden*, (Sou1997:157) beskrivs förskolans historia:

Två pedagoger, vars idéer haft stort inflytande över förskolans tidiga utveckling är; Fröbel i Tyskland (1782-1852) och Owen i England (1782-1852).

I Sverige är namn som Anna Whitlock (1852-1930), Anna Englund (1872-1942) och systrarna Ellen Moberg (1874- 1955) och Maria Moberg (1877-1948) viktiga förgrundsgestalter och pionjärer inom småbarnspedagogiken.

Systrarna Moberg öppnade Folkbarnträdgården (1901) i Norrköping för fattiga föräldrars barn och Svenska Fröbelförbundet bildades 1918.

Det pedagogiska innehållet, idéer och förhållningssätt under denna tid byggde på ett bildningsideal och idéer om den fria människan.

Den barnpsykologiska forskningen i 1920-talets Europa, fick ett stort inflytande över förskolepedagogiken. Arnold Gesells (1880-1961), utvecklingspsykologiska teorier fick stort genomslag.

Gesell menade att barnens sätt att vara, berodde på deras inre mognad och vuxnas fostran skulle invänta barnets mognad.

2.2.2 1930- tal

Förskolans utveckling är en del av det moderna samhällets utveckling. Det var under 1930-talet som den sociala välfärden började byggas upp i vårt land och förskolan blev en socialpolitisk fråga.

Till en början sågs förskolan som ett stöd till barn som kom från socialt svåra hemförhållanden och olika former av förskoleverksamhet växte fram:

Barnkrubbor för ensamstående mödrars barn som senare utvecklades till daghem och barnträdgårdarna för bättre bemedlade familjers barn som utvecklades till lekskolor.

Förskolans tidiga historia skapade bestämda perspektiv och sätt att förstå barns villkor och utveckling. Med tiden har det utvecklats begrepp och ett språk, ett bestämt sätt att tala om barn och pedagogisk verksamhet som nyanserats och utvecklats med tiden.

2.2.3 1970-tal

Studiens huvudfokus är förskolans utveckling från 1970- tal fram till idag. I förarbetet till läroplanen, *Att erövra omvärlden*,(Sou 1997:157) beskrivs förskolans utveckling under denna expansiva period med begreppet: Den svenska förskolemodellen.

2.3 Lagstiftning, mål- och styrdokument

Barnstugeutredningen (Sou1972:26), tillsattes av staten 1968, låg till grund för den Svenska förskolemodellen och till den utveckling som vi kan följa under perioden.

Barnstugeutredningen genomsyrades av de demokratiska idealen och ett synsätt där barns likvärdighet, uppväxtvillkor och fostran var centralt och den pedagogiska verksamheten skulle vila på en vetenskaplig grund. De förslag som utredarna kom med fick stor betydelse för förskolans utveckling och i barnstugeutredningen lyftes behovet av tillsyn, förskolans inre arbete, mål organisation och innehåll, fram.

1975 fick förskolan sin egna första lag, förskole- lagen, som bland annat gav rätt till alla sexåringar att gå i allmän förskola. Kommunen skulle erbjuda alla sexåringar en plats minst 525 timmar per år. Det ställdes krav på landets kommuner om en planmässig utbyggnad av framför allt daghemsverksamheten. Kommunerna skulle erbjuda barnomsorg till de barn, vars föräldrar förvärvsarbetade eller studerade samt till barn med behov av särskilt stöd. För att nå detta mål gav staten kommunerna ett riktat driftsbidrag, fokus låg i utbyggnaden av daghemsplatser, yt normer och gruppstorlek, detta ledde till en stor utbyggnad och utveckling.

Att notera är att det inte blev lekskolemodellen som blev den mest eftersökta formen. Vad som blev avgörande för den svenska och även den Skandinaviska förskolan, kan troligtvis förklaras av den utveckling som arbetsmarknads- och jämställdhets- politiken, tog under 1960-talet (Sou:1997:157, sid 36)

En ny barnomsorgslag ersatte förskolelagen 1977 och barnen fick rätt till fritidshemsplats. 1982 blev barnomsorgslagen en del av socialtjänstlagen och 1998 överfördes lagstiftningen av förskolan till skollagen. Förskolan blir nu, första steget i vårt svenska utbildningssystem. Från det att kommunen skulle erbjuda föräldrar barnomsorg har kommunerna idag en skyldighet att erbjuda barnen en förskoleplats, vid föräldrars arbete och studier, vid arbetslöshet och när barnet får syskon samt allmän förskola från fyra år

1987 kom det pedagogiska programmet för förskolan. Det pedagogiska programmet var främst ett stöd till kommunerna i arbetet med att ta fram kommunala riktlinjer och en grund för förskolans pedagogiska planering.

I januari 1998 kom den första läroplanen för förskolan (*SKOLFS 1998:16*).

Förskolans uppdrag är att lägga grunden för ett livslångt lärande. Verksamheten ska vara rolig, trygg och lärorik för alla barn som deltar. (SKOLFS 1998:16, sid 4.)

Med läroplanen ändrades förskolans fokus, från omsorg och tillsyn till lärande och omsorg. Förskolans uppgift är att i samverkan med föräldrarna, verka för att varje enskilt barn ges möjlighet att delta i en rik och varierad verksamhet, lära och utvecklas efter sina egna erfarenheter och förutsättningar i ett livslångt lärande perspektiv.

Med Kvalitet i förskolan, skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2005:10), kom ett förtydligande av nationella krav och mål för förskolan och ett stöd vid bedömning och utvärdering av verksamhetens kvalitet ur ett likvärdighets- perspektiv. Dokumentet sätter fokus på vilka förutsättningar förskolan ges, hur det pedagogiska arbetet genomförs och måluppfyllelsen i relation till läroplanens mål. De s.k. Allmänna råden vänder sig till kommunen och till de som arbetar i förskolan och riktar uppmärksamheten mot ansvarsfördelningen mellan kommunen och verksamheten. Det är kommunen som ansvarar för att ge förskolan de förutsättningar som krävs att genomföra det pedagogiska arbetet. De som arbetar i förskoleverksamheten ansvarar för att förverkliga värdegrund, mål och riktlinjer i verksamheten i den dagliga verksamheten.

2.3.1. Utvärdering av förskolans verksamhet

Förskolans verksamhet utvärderas på olika nivåer: Nationell nivå, kommunal nivå och på den enskilda förskolan. Förskolans utvärderingar sammanställs i en kommunal kvalitets redovisning och resultaten på nationell nivå publiceras i Skolverkets nationella utvärderingar. I *Förskola i brytningstid, rapport 239*, (Skolverket 2004), kan vi läsa att förskolan fått ett högt betyg de senaste åren, föräldrarna är nöjda, barnen trivs, lär och utvecklas. Läroplanen för förskolan har fått genomslag och kvaliteten i verksamheten är god. Farhågor och kritik riktar sig mot kommunerna som har gjort stora besparingar i verksamheten under 2000- talet. Skolverket påpekar att det är för stora barngrupper och att personaltätheten är låg i förskolan i dag. En annan tendens som gör sig synlig är att förskolan på olika sätt har anpassats in en skolkultur och att verksamhetens innehåll blir mera likt skolans. Förskolan riskerar att tappa sin egen identitet och pedagogik. Ett problem som börjar torna upp sig är svårigheten att rekrytera utbildade förskollärare.

2.4 Pedagogiska idéer och influenser

Dialogpedagogiken genomsyrade förskolan på 1970- talet, som teoretisk idé skulle den ge stöd till att utveckla förskolans verksamhet. Den dialogpedagogiska modellen som fördes fram av utredarna, byggde på en respekt för barnet. De som var verksamma i förskolan skulle ha tilltro till barnets egen förmåga, nyfikenhet och lust att lära.

Både barn och vuxna skulle vara aktiva och barns delaktighet och möjlighet till eget inflytande och större delaktighet var centralt.

Dialogpedagogiken sågs som ett förhållningssätt, där personalen skulle utveckla ett mer demokratiskt förhållningssätt och se barnets perspektiv. Dialogpedagogiken hade fångat idéer av Georg Herbert Meads (1863-1939) interaktionistiska teori och Paolo Freires (1921-1997) tankar om en frigörande pedagogik.

I *Utveckling i grupp*, (1977), skriver Gunni Kärrby att det som utmärkte dialogpedagogiken var att den på ett generellt plan uppfattades som en metod där lärarens roll var att lyssna och samspela med barnet och hjälpa barnen i förskolan med problemlösning.

I motsats till den traditionella kunskapsförmedlingen skall kunskapen vara problemlösande. Kunskaper måste vara speciella och anknyta till en direkt upplevelse. (Kärrby, sid 105.)

I sin forskning såg Gunni Kärrby att dialogpedagogiken fick ett litet genomslag i förskolans praktik. Hon menade att personalen dominerades av ett mognadstänkande, de såg hinder och brister i barnets mognad och sociala bakgrund samt organisatoriska svårigheter.

I sin avhandling, *Förskollärare i tanke och handling*, belyser Boel Henckel några av förutsättningarna för förskolans pedagogiska verksamhet och utveckling under 1970- och 1980-tal. Hon lyfter bland annat fram svårigheten med hur idéerna och handlingarna i förskolans praktik stämde överens med varandra och med de utvecklingsambitioner som fanns. Hon menade, att förskollärarna inte alltid agerade efter det synsätt som de gav uttryck för och de agerade ganska lika varandra i den praktiska verksamheten. I sina resultat såg hon att de flesta förskollärarna såg det som en institution för barns anpassning, en del som kompensande och några som utvecklande.

Boel Henckel sammanfattade förskolläraernas uppfattningar, i ett pedagogiserat eller psykologiserat synsätt och i ett vuxencentrerat eller barncentrerat synsätt.

Hon såg också att personalen hade olika uppfattningar om innehållet, arbete, lek och inläring. I praktiken var arbete, en förelagd uppgift, leken terapeutisk och inläring en social träning.

Ingrid Pramling Samuelsson professor och forskare vid Göteborgs Universitet, påbörjade sin forskning i förskolan under 1980-talet. I boken: *Att förstå barns tankar (1985)*, lyfter hon tillsammans med Elisabet Doverborg fram barnets egna perspektiv genom att intervjua barnen om deras egna tankar om olika fenomen, boken fick ett stort genomslag.

Hennes forskning har en fenomenografisk inriktning och hon har varit delaktig i förarbetet och i arbetet med läroplanen för förskolan.

Fenomenografin är en teoretisk riktning som växte fram under 1970-talet vid Göteborgs Universitet, av en grupp forskare den s.k. INOM-gruppen, med ledning av Ference Marton. Det finns likheter med de konstruktivistiska teorierna och i boken, *Om lärande (2000)* beskriver författarna Marton & Booth den fenomenografiska forskningens inriktning, vilken grundar sig i och pekar på vikten av att känna till på vilka sätt ett fenomen kan uppfattas och i en given situation kunna välja uppfattning. De betonar att det inte finns en rätt eller fel metod, inte ett rätt eller fel sätt att undervisa.

Gunilla Dahlberg forskare och professor i förskolepedagogik har inriktat sig på förskolan sedan 1970-talet.

Hon har aktivt följt de pedagogiska idéerna och utvecklingen i de kommunala förskolorna i Reggio Emilia i norra Italien. I dag är hennes fokus det postmoderna och modernitetens paradig.

I boken *Från kvalitet till meningsskapande (2002)* skriver författarna, (Dahlberg & Moss) att vi befinner oss i ett paradigmskifte, vi är på väg ifrån det moderna till det postmoderna samhället.

I moderniteten var den dominerande disciplinen de utvecklingspsykologiska teorierna, de gav oss innebörderna i de begrepp som vi i dagens förskola har att utmana och utveckla.

I det postmoderna samhället är idén och synsättet kring ett lärandeperspektiv och det meningsskapande barnet, kopplat till andra begrepp.

Förskolan är en plats för lust och lekfullt lärande och barnet ses som med- konstruktör av kunskap och kultur. Det som läraren behöver utveckla, är en lyhördhet för de frågor som barnen ställer, ett förhållningssätt som kan beskrivas som en lyssnandets pedagogik.

Författarna menar, att en av de stora utmaningarna i förskolan är att konstruera ett annat pedagogiskt språk för förskolan i det postmoderna samhället.

Hur kan vi fånga det som sker i förskolan idag och de förändringar som växer fram?

I sin forskning belyser Gunilla Halldén förskolan i ett barndomssociologiskt sammanhang.

I sin bok, *Den moderna barndomen och barns vardagsliv (2007)*, diskuterar hon frågor kring hur vi idag ska förstå förskolan, hur vi vuxna ser på barn och barns behov och hur barnen själva är delaktiga i skapandet av sin barndom. Hon beskriver barndomen som ett socialt fenomen där barnen ses och begränsas av de vuxnas förväntningar, kunskaper om barnets behov och förmågor, i en kultur och i ett socialt sammanhang.

Hon beskriver två bilder av barnet, den romantiska bilden av barnet och bilden av det kompetenta barnet.

Den romantiska bilden av barnet innebär att barnet framställs som kontrast till vuxna. Som kontrast till den vuxne blir barnet den som blir beroende av att den vuxne planerar och visar på lösningar för barnet om hur det är och fungerar i olika sammanhang. I den romantiska bilden ses barnet som naivt och oförstört.

Den romantiska bilden av barnet blir en symbol för det ouppnåeliga och samtidigt en rädsla för det okontrollerbara. Som motsats till den romantiska bilden av barnet står bilden av det kompetenta barnet:

Barnet som kan ha inblick i sammanhang som kan vara främmande för vuxna. Ett rationellt och socialt fungerande barn som vet vad det behöver och som på det sättet kan ledsaga sina föräldrar i många frågor (Halldén, sid 14.).

Det kompetenta barnet är lik den vuxne på många olika sätt, barnet tillhör en social grupp, har rättigheter och förmåga att vara självständig i sina olika sociala grupper som de har en tillhörighet till.

Beroende på vilken bild av barnet som är dominerande, bilden av det romantiska barnet eller det kompetenta barnet så får det olika konsekvenser för barnet och hur vi tänker om begreppet barndom.

Gunilla Halldén skriver att barn är ett relationellt begrepp och blir förståeligt via barnens vardagliga praktiker, att vara barn utformas i relation till den familj barnet ingår i och på samma sätt i förskolan, av de erfarenheter som de får av de vuxna.

barndom är inte något specifikt utan görs av barn (Hallden, sid 31.)

En annan viktig fråga som hon tar upp är hur vi ställer oss till och påverkas av omsorgsbegreppet och hur det hänger samman med den bild av barnet som framträder.

I förskolan finns en stark historisk koppling till omsorgsbegreppet och tillsynen av barnet för att underlätta föräldrarnas möjlighet till arbete. Parallellt har också synen på att förskolan har ett värde för barnet självt, utvecklats.

I ett synsätt på barnet, där ålder och mognadsbegreppet har ersatts med ett synsätt på barnet som lärande och kunskapande, lyfter Gunilla Halldén fram begreppet tillit som nyckelbegrepp och tillit till sig själv och sina egna förmågor är ett synsätt där det lilla barnet ses som ett subjekt.

Vi ställs inför en rad olika frågor, beroende på vilken bild av barnet som framträder och frågorna menar Gunilla Halldén är en utmaning för framtiden.

3. Studiens syfte

Syftet med studien är att identifiera, analysera och diskutera vilka betydelsefulla aspekter av förskolans verksamhet som lärarna uttrycker i sina utsagor. Därtill är syftet också att söka identifiera om och hur lärare anger någon skillnad i förskolans verksamhet förr och nu med tanke följande områden:

- synen på barnet
- synen på sin egen roll som lärare
- synen på arbetslagets roll
- synen på förskolans organisation och roll i samhället

Lärarnas utsagor har ett tidsperspektiv från 1970-talet fram tills idag och speglar förskolans verksamhet under 37 år.

Med ”förr” menas från 1970 och med nu menas från 2006 fram till idag.

Studien görs utifrån ett sociokulturellt perspektiv, vilket innebär att fokus kommer att läggas på lärarnas sätt att uttrycka sig om lärande, utveckling, kommunikation och interaktion. Grundsynen i ett sociokulturellt perspektiv utgår ifrån att varje mänsklig handling, i vilken kontext den än må äga rum, har en social inramning, skriver Monica H. Sträng och Siv Persson i *Små barns stigar i omvärlden (2003)*. Med det menas att det finns en inramning av tidigare erfarenheter, sätt att agera och reagera, olika förväntningar på varandra och skeenden, problemlösning avgränsat till människor i en speciell social situation och sammanhang. Alla våra handlingar ingår i kontexten.

Det finns inte först en kontext och sedan en handling, utan våra handlingar ingår, skapar och återskapar kontexten (H. Sträng & Persson, 2003)

Studien fokuserar förskolans verksamhet och avgränsar sociala praktiker inom förskolans domän. Det är förskollärares utsagor om verksamheten som ligger till grund för studiens resultat och utgör därmed en social kommunikativ kontext. Det finns många olika kommunikativa kontexter i förskolan och här är begränsningen samtal mellan lärare och ledare.

4. Metod

Jag har valt en kvalitativ ansats för min vetenskapliga studie. Kvalitativa ansatser kännetecknas av verbala formuleringar och utsagor, både det skrivna och det talade ordet, skriver Jarl Backman i (*Rapporter och uppsatser, 1998,*) vilket står i motsats till kvantitativ ansats som har sin grund i numeriska observationer, mätningar och statistik. I insamlandet av data används experiment, enkäter och frågeformulär.

I den kvalitativa ansatsen är intervjun och samtalet ett vanligt redskap i insamlandet av data. I mitt arbete utgår jag ifrån samtalet och en öppen samtals- process, där lärarnas utsagor avgränsas till olika aspekter i förskolans sammanhang, i ett tidsperspektiv från 1970-tal fram tills idag.

Idén till min studie, fick jag efter att jag haft medarbetarsamtal, med förskollärare och barnskötare både enskilt och i grupp under 2006. I de olika samtalen berättade de om olika förändringar i förskolan, hur förskolans verksamhet utvecklats och hur de själva utvecklats i sitt arbete.

4.1 Urval och genomförande

Efter medarbetarsamtalen bestämde jag mig för att skriva min uppsats och informerade mina medarbetare om att jag inspirerats av de medarbetarsamtal vi haft 2006.

Underlaget i studien är två djupsamtal, 2x90 minuter med två lärare, vid två olika tillfällen. De har, 40 år respektive 30 års erfarenhet av arbete i förskolans verksamhet och har varit verksamma från 1970- talet och är verksamma idag.

4.1.1 Datainsamling

De två djupsamtalen hölls i dialogform. Tanken med samtalen var att ge utrymme för den enskilde lärarens utsagor och vad som växte fram i dialogen i samtalen. Det föll sig naturligt hur länge och vilka olika aspekter som lyftes fram, också de aspekter som jag var intresserad av att belysa: Barnet, läraren, arbetslaget, organisation och samhälle i ett tidsperspektiv, förskolan i går och i dag.

Min roll har varit att leda och sammanfatta, samtalen har spelats in på bandspelare och skrivits ut i text.

4.1.2 Analys

I analysarbetet har jag dels utgått från forskningsfrågorna och dels analyserat lärarnas utsagor med tanke på min valda teoretiska ansats, dvs. ett fokus på sociala och kulturella aspekter. I ett sociokulturellt perspektiv är det interaktionen mellan människor som står i fokus och jag är medveten om att jag i min roll som samtalsledare, varit en del i interaktionen i samtalen med lärarna. Jag har uppmärksammat min egen roll i samtalet och medvetet valt att endast fokusera lärarnas utsagor i analysarbetet.

För att balansera risken, att jag i min roll som förskollärare och skolledare påverkar analysen i den riktning jag själv ser på förskolans verksamhet har jag läst utsagorna om och om igen. Därtill har jag haft en annan person, utan inblick i förskolans verksamhet, som har granskat mina resultat.

4.1.3 Tillförlitlighet

Med tillförlitlighet menas studiens validitet och reliabilitet, dvs. om studien sätter fokus på det den har för avsikt att studera och om de sätt på vilka insamlad data har analyserats och presenterats skriver (*Pathel & Davidsson*) i *Forskningsmetodikens grunder*(1991

Jag är medveten om att det finns vissa svårigheter i den genomförda studien.

Studiens informanter är personal under min ledning som skolledare och min närvaro kan ha påverkat lärarnas sätt att uttrycka sig. Att studien bygger på verkliga samtal ligger i linje med det valda teoretiska perspektivet. Medarbetarsamtalen genomfördes inte primärt för att utgöra data till min studie. Endast de fördjupade samtalen med två pedagoger med lång erfarenhet av förskolans verksamhet gjordes specifikt för studien. Det är också lärarnas sätt att uttrycka sig om förskolan förr och nu, vid ett och samma tillfälle, som presenteras.

Mitt eget synsätt i min egen roll som förskollärare och skolledare kan även ha påverkat mina analyser och resultat. Trots att jag använder mig av ett sociokulturellt perspektiv har jag bara tillgång till lärarnas sätt att uttrycka sig eftersom det var det som jag skrev ner i mina fältanteckningar. På så sätt redovisas inte den interaktion som skedde mellan mig och lärarna under samtalens gång.

5. Resultat

I resultatet presenteras dels faktorer som har analyserats fram ur lärarnas utsagor dels presenteras några direktcitat som kan stärka dessa faktorer. Endast sådana faktorer som lärarna uttrycker om verksamheten i relation till mina forskningsfrågor, presenteras. Övriga svar som finns i det gedigna datamaterialet redovisas inte i resultatet, efter som det inte är relevant för mina forskningsfrågor. Det betyder att samma resultat kan komma att presenteras under flera olika rubriker.

Slutligen presenteras en sammanfattning av olika faktorer i lärarnas syn på skillnaden mellan förr och nu utifrån: Synen på barnet, synen på sin egen roll som pedagog, synen på arbetslagets roll och synen på förskolans organisation och roll i samhället med fokus på deras sätt att uttrycka sig om lärande, utveckling, kommunikation och interaktion.

5.1 Synen på barnet

I lärarnas uttryckssätt återfinns följande faktorer som kan härledas till förskolan förr och till förskolans verksamhet idag.

Förr

Barns mognad observerades och aktiviteter planerades med stöd i vad barnen förväntades kunna. I fokus låg vad barnet inte kunde göra i relation till någon som var äldre. Barn skulle fyllas med kunskaper och utvecklas. Barnet gavs förslag på ”rätt och fel” beteenden och hur de skulle bete sig i olika situationer.

”Vi såg inte till barnets starka sidor utan man såg barnets brister och fokuserade på det”

Barn var i grunden lika och deras skapande förväntades nå ett för alla liknande förutbestämt resultat.

Nu

Barn har en egen kunskap som de utvecklar, de skapar, konstruerar och har ett eget sätt att uttrycka sig på.

”Barnen idag, alla barn, har alltid haft sin egen inneboende kraft att söka sin kunskap , gå vidare i sin utveckling och lära sig hela tiden”

Barn sägs idag vara aktiva i en egen lärandeprocess genom att pröva egna erfarenheter, dra slutsatser, lära och utvecklas. Den vuxne litar på att barnet kan.

”Det är inte jag som ska vara i centrum utan det barnet säger till mig, vad är det dom säger, vad är det dom berättar”

Vidare är barn idag delaktiga i och har ett inflytande över sin vardag, i lek och utifrån sina egna intressen. Barns uttrycks idag i grunden vara sociala genom att de lär sig av varandra i socialt samspel, visar empati, tycker om varandra och tycker om att vara tillsammans.

5.2 Synen på lärarens roll

Så här uttrycker sig lärarna om sig själva och sin roll i förskolans verksamhet:

Förr

Här skiljer sig fokus i lärarnas synsätt åt. Ett fokus uttrycker sig om den ”otydliga vuxne”, som främst mötte barnen utifrån kontroll och regler. En annan om att ”barnen tog över” eftersom de vuxna var otydliga.

”O, ja, det blev helt kaos, för det var ju 70- tal. Det var utbildningarna som körde dialogpedagogik och när de kom ut till förskolorna var det anarki. Barnen tog över, de hade ingen tydlig vuxen”

Nu

Lärarna uttrycker sig om att rollen idag innebär tydliga gränser och därmed tydliga vuxna. Att de vuxna lär tillsammans med barnen genom att fånga upp och inspireras av barnens erfarenheter.

”barn och vuxna lär sig av varandra i olika situationer, vardagssituationer som gör att man växer i sin roll som människa och som pedagog, det kan jag känna än mer”.

Som vuxen lyssnar och uppmuntrar läraren barnet och ger stöd till dess egna lösningar, genom att utmana lärandet. Vidare är en viktig faktor att dokumentera och reflektera över barnets lärande och verksamhetens innehåll.

”reflektera över det vi gör i den vardagliga verksamheten, visa och sätta ord på det lärande som sker, är det vi gör förankrat i läroplanen”.

” ord och handling skall stämma överens.”.

5.3 Synen i arbetslaget

Här beskriver lärarna hur de utvecklat sitt samarbete i arbetslagen:

Förr

Arbetslaget präglades av att personalen hade olika synsätt och inte samtalade om verksamhetens uppdrag och innehåll.

”Det syns när de vuxna inte drar åt samma håll. Det blir många samtal om vem som ska gör vad, vuxenfokus istället för barnperspektiv”.

”Det var en outtalad förväntan att alla i arbetslaget kände till alla arbetsuppgifter som var och en skulle göra, mycket tid gick åt till vuxenprat i barngruppen, ett prat som faktiskt skapade oro”

Vidare var det begränsad planeringstid och många samtal handlade om olika modeller och vilka olika material man använde med barnen. Det var en otydlig arbetsstruktur och alla i arbetslaget förväntades göra lika. Pedagogerna arbetade med alla barnen samtidigt i den stora gruppen.

Nu

I arbetslaget idag finns ett gemensamt synsätt och samtal om förskolans uppdrag och innehåll. De pedagogiska samtalen riktas idag mot barnens erfarenheter, vad de uttrycker och lär. Det finns tid för planering och reflektion, kvalitetsarbete och förändringsarbete. Det finns en tydligare arbetsstruktur och arbetsinnehåll mellan pedagogerna och barngruppen delas upp i mindre lek och intressegrupper under dagen.

”En tydligare arbetsstruktur ger ett annat utrymme för att vara närvarande med barnen. Det blir färre avbrott under dagen och vi kan lyssna och säga ja till det barnen vill.”

”Den stora barngruppen delas konsekvent i smågrupper under dagen.”

5.4 Synen på organisationen

I förskolan idag säger lärarna att det finns ett pedagogiskt ledarskap med mål att leda mot:

Förr

Förskolan leddes förr av föreståndare och husmor. I hennes arbetsuppgifter låg inköp och administrativa uppgifter.

Det kunde vara så att en av förskollärarna på daghemmet hade en delad tjänst med föreståndaruppgifter.

”det var ju ingen då som stöttade oss i vår pedagogroll.”

”det fanns en tid i vår historia då vi slängde ut föreståndaren och delade upp hennes arbetsuppgifter.”

Nu

Idag utmärks organisationen av pedagogiskt ledarskap med mål att leda verksamheten mot, visioner och genom samtal och handledning. Utbildade förskollärare, riktad fortbildning och satsning på kompetensutveckling.

”det betyder otroligt mycket vem man arbetat med och om det varit tillåtet att ha samtal runt det man gör.”

”det är bra att ha medarbetarsamtal, samtala med ledaren om vad man gör i verksamheten, problem som uppstår eller om man önskar stöd”.

”ledaren har stor betydelse”.

5.5 Synen på förskolans roll i samhället

Synen på förskolan har förändrats från tillsyn och omsorg till lärande och omsorg.

Förr

Förr handlade det om familjedaghem och daghem (dagis) som människorna i samhället behövde för tillsyn och omsorg om barnen. Daghemmen hade sina arbetsplaner. De olika formerna handlade även om status.

”i vår stad uppskattade man familjedaghem mer, det fanns väldigt många familjedaghem, dagis var då något andra klassen på något sätt.”

Nu

Förskolan är idag en skolform med en egen läroplan. Den lägger fokus på lärande och omsorg. Vidare skall förskolan präglas av demokrati och allas lika värde. Läroplanen har fått stort genomslag och är väl förankrad i förskolans vardagsverksamhet.

”Ja, så var det inte förr, man tänkte inte lika mycket på att allas lika värde skulle genomsyra förskolan, som man gör nu.”

”vi ställer oss ständigt frågan, är det vi gör med barnen, det barnen är med om i förskolan, är det förankrat i läroplanen.”

Sammanfattning

Genom sina sätt att uttrycka sig gör lärarna själva en förskjutning från en syn på barn som innebar att alla var lika, mognade i kapp med sin ålder och skulle fyllas med kunskaper. De anger att synen på barn idag är att de från början har en egen kunskap, egen erfarenhet, egen kraft och förmåga att själva lära och utvecklas.

Lärarens roll uttrycks i termer av att den förr var otydlig, dock riktad mot kontroll och regler och har förskjutits mot att idag vara tydlig med att sätta gränser och tydliga regler. Lärarna talar om att man idag är mycket fokuserad på barns lärande och på barns delaktighet. Lärarna säger att de idag är riktade mot att uppmuntra och utmana till lärande samt att dokumentera och reflektera över barns lärande.

I arbetslaget har en förskjutning skett, från att ha haft olika synsätt till en samstämmig syn. Vidare sägs att samtal om modeller och material har ersatts med samtal om barns erfarenheter, lärande och läroplansmål. Lärarna har en tydligare struktur i arbetsinnehåll och fördelning av arbetsuppgifter i arbetslaget. De delar in barnen i smågrupper, lek och intressegrupper under hela dagen..

Synen på organisationen uttrycks som en förskjutning från en tudelning mellan föreståndare och verksamma med barn, mot en pedagogisk organiserad institutionell verksamhet och ett pedagogiskt ledarskap.

Synen på förskolans roll i samhället sägs ha förskjutits från tillsyn och omsorg i ett dagis med lägre status till en förskola som fokuserar barnets eget perspektiv lärande och omsorg, alla barns lika värde och en demokratisk fostran.

6. Diskussion

Syftet med studien har varit att spegla lärares utsagor om skeenden och förändringar under en tidsperiod från 1970- talet till idag, utifrån ett sociokulturellt perspektiv.

I ett sociokulturellt perspektiv är inte teorier och vetenskapliga begrepp sanningar utanför människan utan en del av de subjektiva tolkningar och erfarenheter som vi gör i sociala sammanhang och praktiker. Fokus ligger på människors lärande och utveckling, kommunikation och interaktion.

Teori och praktik är två delar som ömsesidigt påverkar varandra och utgör varandras förutsättningar och det är utifrån detta perspektiv jag diskuterar resultatet.

Hur ser utvecklingen och förändringarna ut i förskolans verksamhet under perioden, från 1970- talets utbyggnad av daghemmen fram till vår förskola idag?

Vilka likheter och skillnader gör sig synliga, såväl teoretiska som praktiska? Vilka faktorer har haft betydelse?

Hur kan vi avgränsa, beskriva och förstå, vad förskola är idag?

6.1 Betydelsefulla skeenden och förändringar i teori och i praktik

I dag riktas vårt öga och öra till ett lärande barn som är aktivt och kunskapande i sin egen omvärld.

I lärarnas utsagor, i pedagogiska och didaktiska teorier, i den pedagogiska idé- debatten och i styrdokumentet för förskolans verksamhet kan man se denna perspektivförskjutning.

Utifrån ett vetenskapligt teoretiskt perspektiv, kan det beskrivas som en förändring från ett, utvecklings- psykologiskt stadie- och mognads tänkande om barn, till en sociokulturell riktning, med fokus på barnets erfarenhets lärande i olika sociala sammanhang och kulturella miljöer.

Roger Säljö, (2000) menar att lärandet är en grundläggande aspekt av att vara människa där språket är en nyckelfaktor. Han lyfter fram språket och särskilt den ” lilla gruppen”, för kommunikation och förståelse.

Detta synsätt och förhållningssätt har fått större och större inflytande under perioden, såväl i teorier som i praktiken i förskolan.

Vi kan se och följa att tendenserna i dessa skeenden och perspektiv- förskjutningar i forskningen och i den pedagogiska riktningen under tidsperioden 1970- tills idag, såväl med dialogpedagogikens grundidé om barns delaktighet och Ingrid Pramling Samuelssons forskning (1985) om barnets eget perspektiv.

Hur vi vuxna ser på barns behov och barnens delaktighet i att skapa sin egen barndom är en fråga som Gunilla Halldén (2007) problematiserar omkring när hon lyfter fram en ny barnsyn. Hon målar bilden av barnet som ett lärande och kunskapande barn som har tillit till sig själv och sina egna förmågor.

Hon menar att det i en mening kan vara en provocerande och utmanade barnsyn, för vuxna som har sin identitet i en romantisk och kompenserande syn på barnet.

Ytterligare en aspekt i detta sammanhang är att lärarnas förståelse och synsätt om barn påverkar barnets förutsättningar för lärande och utveckling i förskolans verksamhet.

Det är viktigt att vi som arbetar i förskolan har en medvetenhet om och utmanar invanda mönster och kultur. Jag tycker det framgår i lärarnas utsagor att de utvecklat ett positivt kritiskt förhållningssätt och en medvetenhet om att ständigt utmana egna förgivettaganden och mönster.

En förändrad barnsyn tycks även ha förändrat lärarnas och arbetslagets roll. I lärarnas utsagor kan vi följa att en utveckling och förändringar skett i den egna praktiken. Lärarna säger att de idag har en annan roll än tidigare, både i samspelet med barnen och när de planerar verksamhetens innehåll i förskolan.

Lärarna säger att de idag möter barnens lärande- processer, lyssnar in barnens erfarenheter och förmågor och utmanar barnens lärande. De beskriver att de har och styrs av en barnsyn, där barnet ses som ett subjekt med rika förmågor att lära och barnen ges delaktighet och inflytande i sin vardag.

I dag delar lärarna upp barnen i mindre grupper; lek- skapande- tema- gruppen och är närvarande med barnen den största delen av dagen i den lilla gruppen. Det är i den lilla gruppen barnen och lärarna samspekar, lär tillsammans och sätter ord på ny kunskap. Detta förhållningssätt är oberoende vad de i för lek eller aktivitet som de lär i, om de skapar och målar eller är ute i naturen och lär naturens förlopp.

I Små barns stigar i omvärlden skriver författarna (Sträng & Persson, 2003) att det inte är någon skillnad i vad det är barnet lär sig, det viktiga är att se att barnet lär i ett socialt sammanhang i det som sker, i kommunikation och i samspel och med språket.

Lärarna i studien uttrycker att de har en annan interaktion och kommunikation med barnen och barn- gruppen idag. De lär tillsammans med barnen, i ett samspel och sätter ord på ny kunskap på ett annat sätt idag. Både barnets eget perspektiv och barnens rätt till delaktighet och inflytande är en del av förskolans vardagsverksamhet idag.

Lärarna planerar och utvärderar verksamhetens innehåll och processer med stöd av pedagogisk dokumentation. Verksamhetens olika delar och processer synliggörs med texter och bilder som lärarna använder som underlag att reflektera och analysera över, när de planerar vilka utmaningar och vilket innehåll, barnen ska få möta, under dagen. Detta sätt att observera och dokumentera skiljer sig mycket åt från det sätt att observera som jag själv fick lära mig i min utbildning, då det enskilda barnets mognad och utvecklingsnivå observerades.

Pedagogisk dokumentation och reflektion ger lärarna ett redskap till ökad förståelse och erfarenhets lärande i sin egen praktik och är en grund för kompetensutveckling och kvalitetsarbete i verksamheten. Samtidigt som arbetet med pedagogisk dokumentation utvecklats säger sig lärarna uppleva en större komplexitet i arbetsinnehåll och arbetsuppgifter.

För arbetslaget har det också inneburit förändringar, idag säger lärarna att de har en tydligare arbetsstruktur, delar upp barnen i mindre grupper och arbetar med olika innehåll. De

pedagogiska samtalen i arbetslaget menar lärarna är om vardagens innehåll, barnens lärande och förskolans mål.

Boel Henckels forskning (1990) visade på, svårigheterna med hur idéer och handlingar i förskolans praktik stämde överens med de utvecklingsambitioner som fanns. Hon såg att lärarna inte alltid agerade efter de synsätt som de gav uttryck för och hade olika uppfattningar om innehållet och olika syn på barnen.

Det finns självklart en variation i synsättet hos lärarna idag också och på samma sätt som vi idag ser barnet som ett subjekt, är läraren ett subjekt och lärarna själva beskriver hur lätt det är att gå in i gamla mönster. Det som gör skillnad är att i samtalen med lärarna ger de själva uttryck för en vilja och en medvetenhet om vikten av att ha ett gemensamt synsätt och förhållningssätt i arbete med barnen.

I dag menar jag, ser vi lärare i förskolan med insikt om och ett synsätt som kan särskilja barnens perspektiv och de vuxnas roll i relation till förskolans uppdrag och innehåll och att olikheter och olika erfarenheter är en drivkraft till i kommunikation och lärande. Samtidigt finns en medvetenhet hos lärarna om svårigheterna i att orden blir till handling och att ord och handlingar stämmer överens.

Vi är styrda av begrepp och innebörder i orden i ett yrkesspråk som utvecklats i verksamheten över tid och med utveckling och förändring utmanas gamla begrepp och nya måste skapas.

Hur har omvärldens och samhällets syn på förskolan ändrats?

Med en egen läroplan, fick förskolan nationella mål och visioner att arbeta emot och ett formellt erkännande som det första steget i det svenska skolsystemet, en egen verksamhetsform som ska lägga grunden i ett livslångt lärande. Med läroplanens mål har förskolans fokus ändrats från tillsyn och omsorg till lärande och omsorg.

Med mål att leda verksamheten mot har ett pedagogiskt ledarskap utvecklats, det är fler utbildade förskollärare i verksamheten idag och satsningar på fortbildning och kompetensutveckling görs på ett medvetet och aktivt sätt.

Med det formella erkännandet av förskolan, tycker jag att ett inifrån - och ett utifrån perspektiv har mötts och förstärkt utvecklingen av förskolan som en samhällelig verksamhet. Utvärderingar som skolverket gör, visar att förskolan har ett högt förtroende utifrån ett kvalitets- och medborgarperspektiv.

6.2 Hur kan vi avgränsa och förstå vad förskola är idag?

Utifrån ett sociokulturellt perspektiv har vi följt förskolans verksamhet under en begränsad tidsperiod, ett förr och ett nu och i nuet en framtid, Lärarnas olika erfarenheter interagerar med nya idéer och kunskaper utvecklas och vävs samman i en kulturell och social kontext. Inom kontexten förskola sker också en ständig interaktion, kommunikation, lärande och utveckling parallellt i samspel mellan människor och i olika processer, i ett ständigt skeende. Jag tycker att min studie visar på tendenser av denna interaktion och i lärarnas utsagor framträder en annan förskola idag som har följande inramning och ledord.

6.3 Förskolan idag

I dag riktas fokus på ett lärande barn som är aktivt och kunskapande i sin egen omvärld. Förskolan är en mötesplats för barn, där barn leker och lär sig tillsammans med andra barn och vuxna, i ett socialt samspel.

Lek och lärande sker främst i den lilla gruppen där kommunikation och språket, är ett av redskapen som knyter samman erfarenheter och sätter ord på ny kunskap.

Förskolan har en egen läroplan med mål att sträva emot. Målen anger vilket innehåll som lärarna har att planera som barnen får ta del av och lära sig av, barnen är delaktiga i förskolans processer.

Verksamhetens innehåll, planeras och utvärderas med stöd av pedagogisk dokumentation. Pedagogisk dokumentation ger också lärarna ett redskap till erfarenhets lärande och ökad förståelse om verksamhetens processer, barnens lärande, sin egen roll som lärare och en grund för kritisk reflektion. Lärarna visar tydligare ställningstaganden och en större medvetenhet.

Med läroplanen har samhället gett förskolan ett formellt erkännande som det första steget i det svenska skolsystemet, det första steget i ett livslångt lärande.

Avslutningsvis visar lärarnas utsagor på att förskolan förändrats och utvecklats från en verksamhet med fokus på tillsyn och omsorg till en verksamhet som lyfter fram det lilla barnets lärande och omsorg som varandras förutsättningar.

Förändringarna utmanar och påverkar oss i alla i förskolan, lärare, barn, föräldrar och våra beslutsfattare. Vi är i en brytningstid och börjar skönja en ny tid med andra värden och skeenden både i förskolan och i vår omvärld. Bilden av barnet och barndomen har förändrats och vi har lämnat daghemmet som verksamhetsform och utvecklar en förskola i tiden.

Vi styrs av vår kommunikation av innebörder i ord, av tidigare erfarenheter och kunskaper i en social kontext. Det är med stor tillförsikt och stöd i ett sociokulturellt perspektiv som vi i framtiden bär med oss och utvecklar det unika i förskolan.

Vi har innebörder och begrepp i förskolan som vi behöver utmana med ny kunskap både med hjälp av teorier och ny forskning och i vår praktik. En av förskolans största utmaningar är att konstruera ett nytt pedagogiskt språk och utveckla nya begrepp och innebörder.

Ett av områdena som jag tycker är extra angeläget för förskolan att beskriva och benämna på ett annat sätt idag är, det vi vill att små barn ska lära sig av ett specifikt innehåll i relation till läroplanens mål. Vad menar vi med, att små barn ska lära sig matematik och naturvetenskap i förskolan? Idag hamnar vi ofta i fällan och använder skolans språk i brist på ett eget språk med förskolans synsätt och innebörder.

Vad vill vi att barnen ska få lära sig i förskolan och hur möter vi barnets erfarenhets lärande? Hur ska vi i förskolan arbeta innehållsinriktat och på ett annat sätt, utifrån förskolans innehåll och innebörder i att vara en skola? En utmanande uppgift för framtiden.

Ett annat angeläget område att utveckla är det pedagogiska ledarskapet i förskolan.

Det vore en intressant och angelägen uppgift att utveckla och beskriva det pedagogiska ledarskapet i ett yrkesspråk, med fokus på förskolans mål och innehåll, en möjlig studie för en framtida D- uppsats.

Referenser

- Backman Jarl (1998) *Rapporter och uppsatser*. Lund. Studentlitteratur.
- Claesson, Silwa (2002). *Spår av teorier i praktiken. Några skolexempel*. Lund: Studentlitteratur.
- Dahlberg Gunilla, Moss Peter, Pence Alan(2002). *Från kvalitet till meningsskapande*. Stockholm HLS Förlag
- Doverborg-Österberg, Elisabet & Pramling, Ingrid (1985). *Att förstå barns tankar. En metodik för barnintervjuer*. Stockholm: Liber/Utbildningsförlaget
- Halldén, Gunilla (2003). Barnperspektiv som ideologiskt eller metodologiskt begrepp. Artikel i *Pedagogisk forskning i Sverige*. Årg. 8, 1-2. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Halldén, Gunilla (2007). *Den moderna barndomen och barns vardagsliv*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.
- Henckel, Boel (1990). *Förskollärare i tanke och handling. En studie kring begreppen arbete, lek och inläring*. Umeå: Pedagogiska institutionen, Umeå universitet.
- Johansson, Jan-Erik (1994). *Svensk förskolepedagogik under 1900-talet*. Lund: Studentlitteratur.
- Kärby Gunni, (1976). *Utveckling i grupp*. Stockholm: Liber/Utbildningsförlaget.
- Marion, Ference & Booth, Shirley (2000). *Om lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Pathel & Davidsson (1991). *Forskningsmetodikens grunder* Lund: Studentlitteratur.
- Pramling Samuelsson, Asplund Carlsson, Maj (2003). *Det lekande lärande barnet i en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber.
- Pramling Samuelsson, Ingrid & Sheridan, Sonja (2003), Delaktighet som värdering och pedagogik. I: *Pedagogisk forskning i Sverige*, Årg 8, nr. 1-2. Barns perspektiv och barnperspektiv. Göteborgs universitet. Institutionen för pedagogik och didaktik.
- Skolverket, (2004). *Förskola i bryningstid. Nationell utvärdering av förskolan*. Rapport 239 Stockholm: Fritzes.
- Socialstyrelsen, (1997). Pedagogiskt program för förskolan 1987:3.
- SOU 1972:26. *Förskolan Del 1, Betänkande avgivet av 1968 års Barnstugeutredning*. Stockholm: Socialdepartementet.
- SOU 1997:157: *Att erövra omvärlden, förslag till läroplan för förskolan*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Sträng. H. Monica & Persson, Siv. (2003). *Små barns stigar i omvärlden*. Lund: Studentlitteratur.
- Säljö, Roger. (2000). *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.
- Tullgren, Charlotte (2003). *Den välreglerade friheten: att konstruera det lekande barnet*. Malmö: Lärarutbildningen, Malmö högskola.
- Utbildningsdepartementet, (2005). *Kvalitet i förskolan*. Stockholm: Fritzes. SKOLFS 2005:10.
- Utbildningsdepartementet, (1998). *Läroplan för förskolan*. Stockholm: Fritzes. SKOLFS 1998:16
- Vygotsky, Lev. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos.